

1. Афанасьев Н., Рогожин В., Рудыка В. Управление развитием предприятия. Харьков, 2003. 184 с.
2. Білоцерківець В. Нова економіка у національних координатах: проблеми та перспективи розвитку. Економічний вісник національного гірничого університету. 2014. № 4. С. 62–71.
3. Баш Х. Модель національної економіки – новая экономическая система. Казань, 2011. 160 с.
4. Гець В., Шинкарук Л., Артёмова Т. та ін. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / за ред. Л. Шинкарук. Київ, 2011. 696 с.
5. Загорський В., Борицук Є., Жолобчук І. Забезпечення сталого розвитку національної економіки: соціальні та екологічні аспекти. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44. С. 9–17.
6. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання / за ред. І. Крючкової. Київ, 2007. 520 с.
7. Майстро С., Майстро Р. Особливості розвитку національної економіки в умовах глобалізації. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». 2009. № 36-1. С. 76–82.
8. Ожегов С., Шведова Н. Толковый словарь русского языка: 72 500 слов и 7 500 фразеологических выражений. Москва, 1992. 955 с.

E-mail: irina.kononova15@gmail.com

УДК 332.02:338.012(1-22)

Морозюк Н.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки праці та соціального розвитку,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Коробенко Р.І.

аспірант кафедри економіки праці та соціального розвитку,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто роль основних суб'єктів формування економічного потенціалу сільських територій в Україні в сучасних умовах, а саме населення, бізнесу, органів місцевого самоврядування та держави. Досліджено участь держави в цьому процесі через функції державного регулювання економіки через монетарну та фіскальну політику, трудове та господарське законодавство, реалізацію державних програм розвитку певних галузей національного господарства або державних програм регіонального розвитку, а також зовнішню політику. Висвітлено інституційний досвід країн ЄС у формуванні економічного потенціалу та методи впливу держави на цей процес. Проведено порівняльний аналіз інструментарію економічного розвитку сільських територій, який використовує держава під час реалізації регіональної та аграрної політики.

Ключові слова: економічний потенціал, суб'єкти формування, держава, політика сільського розвитку, державна аграрна політика, державна регіональна політика.

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Морозюк Н.В., Коробенко Р.И.

В статье рассмотрена роль основных субъектов формирования экономического потенциала сельских территорий в Украине в современных условиях, а именно населения, бизнеса, органов местного самоуправления и государства. Исследовано участие государства в этом процессе через функции государственного регулирования экономики через монетарную и фискальную политику, трудовое и хозяйственное законодательство, реализацию государственных программ развития определенных отраслей национального хозяйства или государственных программ регионального развития, а также внешнюю политику. Освещены институциональный опыт стран ЕС в формировании экономического потенциала и методы воздействия государства на этот процесс. Проведен сравнительный анализ инструментария экономического развития сельских территорий, который использует государство при реализации региональной и аграрной политики.

Ключевые слова: экономический потенциал, субъекты формирования, государство, политика сельского развития, государственная аграрная политика, государственная региональная политика.

THE ROLE OF THE STATE IN FORMING THE ECONOMIC POTENTIAL OF RURAL TERRITORIES IN DECENTRALIZATION CONDITIONS

Moroziuk N., Korobenko R.

The article considers the role of the main subjects of forming the economic potential of rural areas in Ukraine under the current conditions, namely, the population, business, local governments and the state. Investigated the state's participation in this process through the functions of state regulation of the economy through monetary and fiscal policies, labor and economic legislation, the implementation of state programs for the development of certain sectors of the national economy, or state programs of regional development, as well as foreign policy. The institutional experience of the EU countries in shaping economic potential and methods of state influence on this process are highlighted. A comparative analysis of the rural development economic instruments used by the state during the implementation of regional and agrarian policies was carried out.

Keywords: economic potential, subjects of formation, state, policy of rural development, state agrarian policy, state regional policy.

Постановка проблеми. Специфіка формування економічного потенціалу як управлінської мети виражається не стільки у досягненні кількісних результатів фінансово-господарської діяльності чи певних показників розвитку сільської території, скільки у здатності економічної системи демонструвати динаміку зростання, здатність до синергетичного розвитку, отриманого від раціональної взаємодії функцій суб'єктів розвитку сільської території, якості процесу накопичення та використання ресурсів в поточних умовах.

Основними суб'єктами формування економічного потенціалу сільських територій в Україні є населення, бізнес, органи місцевого самоврядування та держава. З розгортанням процесів децентралізації роль цих суб'єктів істотно змінюється, органи місцевого самоврядування отримують все більше повноважень у сфері формування економічного потенціалу своїх територій. Водночас роль держави все більше зводиться до регулювання економічних процесів та встановлення «правил гри» для усіх учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль держави в розвитку сільських територій досліджували І.О. Іртишева, М.М. Лесів, О.М. Потапенко, М.А. Солдак, А.Я. Сохнич та багато інших вчених. Нині наявні дослідження потребують продовження та поглиблення з урахуванням результатів реформи децентралізації в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ролі держави у формуванні економічного потенціалу сільських територій в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу поняття механізму формування економічного потенціалу сільської території входять рушії економічного процесу, ресурси, суб'єкти процесу та їх організація, мета та цілі управління, об'єкти управління. Ці міркування покладено в основу авторського бачення механізму формування економічного потенціалу сільських територій (рис. 1).

З огляду на рис. 1 участь держави у формуванні економічного потенціалу сільських територій у вищому ступені визначається функціями державного регулювання економіки через монетарну та фіскальну політику, трудове та господарське законодавство, реалізацію державних програм розвитку певних галузей національного господарства, або державних програм регіонального розвитку, а також зовнішню політику. Її ефективність характеризують:

– потенціал внутрішнього розвитку, що визначає якість підготовки, реалізації та контролю виконання державних програм розвитку сільських територій;

– фінансовий потенціал, що є спроможністю держави мобілізувати потрібні кошти для реалізації необхідних інституційних реформ та підтримки регіональних проектів розвитку сільських територій;

– потенціал зовнішньоекономічного партнерства, що визначає сучасний стан зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних зв'язків держави, а також її спроможність сприяти налагодженню нових та зміцненню наявних зв'язків з метою сприяння зовнішній торгівлі сільських територій;

– інституційний потенціал, який, відповідно до сформованих у вітчизняній науці уявлень [1, с. 31–32], можна визначити як стан організаційно-економічних та соціально-політичних систем, нормативно-правової бази, а також її спроможність адаптувати їх до специфіки розвитку сільських територій.

Причому слід зазначити, що роль держави буде різною залежно від вихідних характеристик сільської території. Так, для районів, які мають достатнє самозабезпечення та розвинуте сільськогосподарське виробництво, пріоритетом є розвиток виробничого чинника без значних змін у структурі господарської системи. Передбачається, що розвиток соціальної сфери зумовлюватиме зростання економічних можливостей суб'єктів сільських територій, насамперед підприємств, які зацікавлені в розвитку соціальної інфраструктури. Ці інвестиції мають забезпечити стабілізацію соціальної ситуації та достатній розвиток трудових ресурсів задля ефективності виробничих процесів.

Для районів, які розташовані поблизу великих міст, через що відчувають вплив урбанізації на економічні процеси та соціальні умови, пріоритетом є розвиток виробничого чинника на основі диверсифікації та зміни структури аграрного виробництва, а також одночасний розвиток трудових ресурсів (від їх стану залежить здатність бізнесу ефективно реалізовувати ринкові можливості розвитку, які дає близькість великих міст, насамперед різноманітність запитів споживачів). Розвиток соціальної інфраструктури може відбуватись як наслідок планомірного розвитку перших двох елементів.

Для районів, які характеризуються недостатнім господарським освоєнням (але можуть володіти значним природним, рекреаційним потенціалом тощо), пріоритетом є розвиток людського капіталу. На відміну від попередніх моделей, визначальну роль тут відіграють зусилля місцевої влади та самоврядування.

Щодо досвіду країн ЄС, то ними створено потужний організаційно-економічний механізм, визначальною

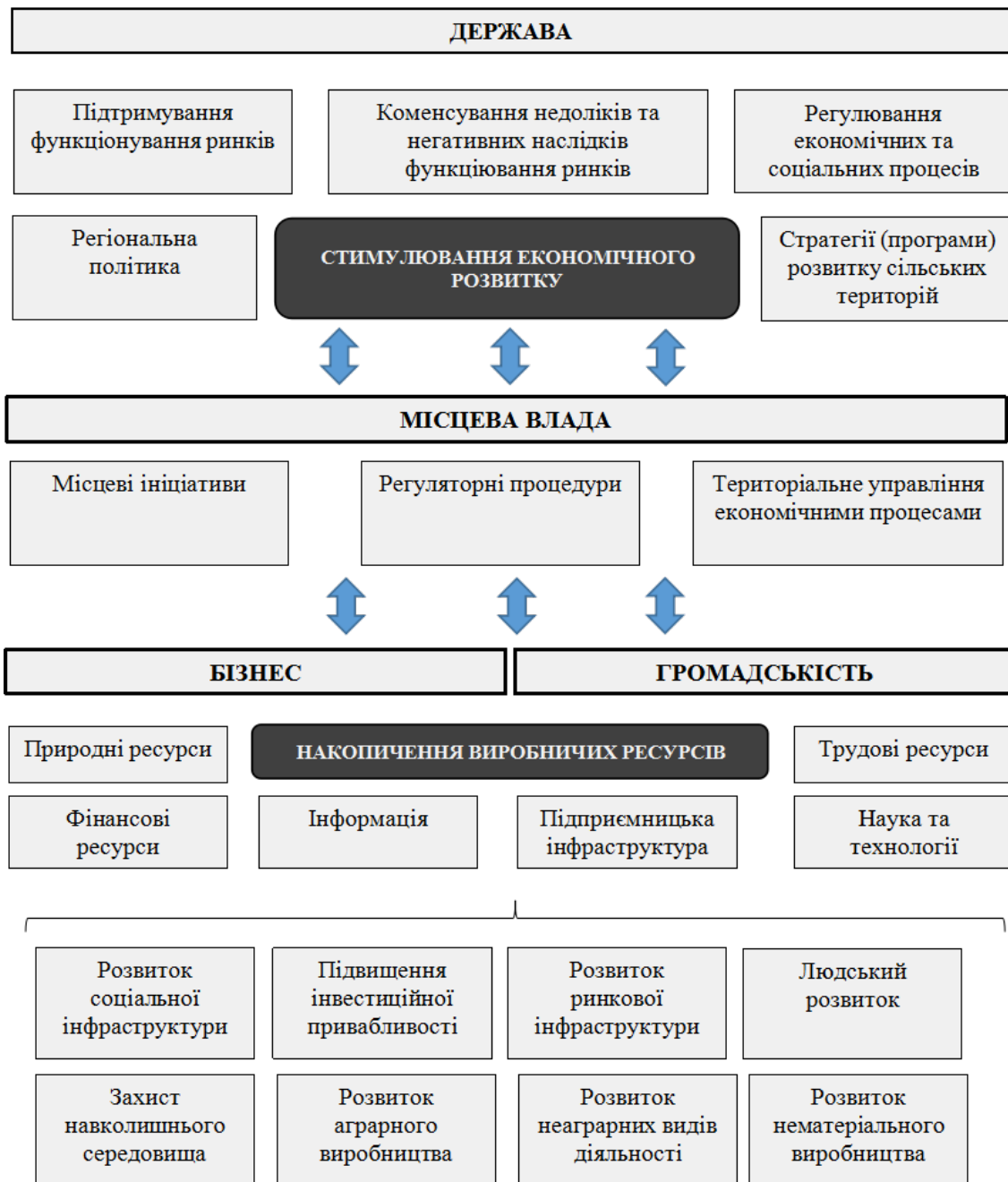

Рис. 1. Механізм формування економічного потенціалу сільських територій

Джерело: авторська розробка

складовою якого є Спільна аграрна політика (САП) ЄС, з якої 2004 року виокремили Політику розвитку сільських територій [2, с. 45–50]. Організація та взаємоузгодження національних політик сільського розвитку забезпечуються шляхом їх погодження з базовими цілями ЄС у цій сфері [3]. Загалом процес побудови політики розвитку сільських територій представляють такі рівні стратегічного планування [4], як Європейські стратегічні рекомендації щодо розвитку сільських територій; національні стратегії; національні (регіональні) програми розвитку сільських територій.

Крім того, Програма «Місцевий розвиток через громади» передбачає механізми залучення мешканців на місцевому рівні для вирішення проблем, які постають

перед ними щодо соціального, економічного розвитку та довкілля.

З метою фінансування програм сільського розвитку в ЄС створено низку спеціалізованих міждержавних та національних фондів, зокрема Європейський сільськогосподарський фонд орієнтації та гарантій (EAGGF), Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Європейський соціальний фонд (ESF), Фонд фінансових інструментів підтримки рибальства (FIFG) [5].

Участь держави у фінансовій підтримці сільських територій полягає в наданні господарюючим суб'єктам податкових пільг, дотацій, субсидій тощо. Слід відзначити значні обсяги урядової підтримки. Так, за І.О. Іртішевою та О.М. Потапенко, загальна сума суб-

сидій в окремих країнах ЄС може перевищувати 50% вартості вироблених сільськогосподарських товарів [6]. І.О. Іртишева та А.Я. Сохнич вважають, що в найбагатших країнах ЄС загальні витрати на підтримку сільгоспвиробників можуть дорівнювати частці сільськогосподарської продукції у ВВП країни та перевищувати її; достатнє фінансування дає змогу агропідприємствам проводити активну інноваційну діяльність, успішно витримувати конкуренцію (у вимірі доступності товарів для споживача), а також виконувати стратегічну соціально-демографічну функцію, що полягає у забезпеченні внутрішнього ринку якісними та безпечними продуктами харчування [7].

Так, за даними 2010 року фінансова стійкість сільгоспвиробників забезпечується розвиненою системою спеціалізованих установ цільового кредитування та страхування (державного та приватного секторів). Це дає змогу оптимізувати витрати на модернізацію або придбання основних засобів; застрахувати можливі збитки, понесені внаслідок неврожаю, стихійного лиха; організації підприємницького товарного виробництва на територіях, які мають менш сприятливі погоднокліматичні умови [8, с. 129].

На основі досвіду країн-учасниць Євросоюзу зазначається, що виділення проблематики сільського розвитку як окремого напрямку державної політики зумовлене такими факторами: 1) проблеми розвитку окремих сільських територій погіршують територіальну згуртованість у масштабі держави; 2) надмірне акцентування уваги на розвитку сільськогосподарського виробництва зумовлює марнування ресурсного потенціалу, потенціалу можливостей, реалізація яких сприяла би покращенню добробуту сільських жителів; 3) проблеми сільського розвитку є тісно пов'язаними, але різнобічними, тому ринкове саморегулювання та політика секторного розвитку не забезпечують їх вирішення, подолання окремих негативних явищ тощо [9].

В Україні формування економічного потенціалу сільських територій продовжує залишатись об'єктом аграрної політики. Крім цього, їх життєдіяльність регулюється державною регіональною політикою, яка зосереджується переважно на підтримці депресивних, відсталих, проблемних населених пунктів. Вона охоплює всі сфери життя суспільства на регіональному та місцевому рівнях, зокрема економічну, соціальну, демографічну. Слід зазначити, що загальні тенденції трансформації аграрної політики мають схожі риси у багатьох країнах світу, а цілі та інструменти регіональної політики можуть істотно різнитися залежно від того, як намагається держава вирівняти рівні соціально-економічного розвитку регіонів: за рахунок прямої фінансової підтримки або шляхом стимулювання ефективного використання внутрішнього ресурсного потенціалу.

Переконливим прикладом відмінностей інструментарію аграрної та регіональної політики є державна

підтримка соціального розвитку села. З точки зору аграрного сектору доцільним є розвиток лише тих територій, на яких ефективно працюють суб'єкти господарювання. Так, у Німеччині заходи із соціального розвитку села фінансуються з державного бюджету тільки за умови, якщо місцеві органи влади також беруть участь і оплачують до 20% необхідних витрат. Регіональна політика, навпаки, класифікуючи населені пункти, має на меті підтримку тих з них, які є проблемними, депресивними та не мають ефективно діючих виробничих структур.

Також відмінність аграрної політики від регіональної полягає у суб'єктах їх реалізації. У першому разі це профільні міністерства, відомства та їх структурні підрозділи, у другому – обласні та районні органи державної влади. Для розвитку сільських територій ключова роль належить органам місцевого самоврядування та територіальним громадам, які в реалізації жодної з цих політик не мають достатньо повноважень.

В Україні формування аграрної політики є завданням вищих органів державної влади, тому відповідні концепції, стратегії, цільові програми не деталізовані на регіональному та місцевому рівнях. Визначаючи заходи для її виконання, обласні та районні органи влади не ухвалюють нормативно-правові документи, а обмежуються лише окремим розділом у стратегіях розвитку своїх регіонів. Ситуація зі стратегіями розвитку регіонів протилежна: кожна адміністративно-територіальна одиниця розробляє та затверджує відповідні нормативно-правові акти, які, однак, не узгоджені один з одним.

Висновки з проведеного дослідження. З проголошенням незалежності відбувся перехід вітчизняної економіки на ринкові засади, проте система управління за два десятиліття так і не перейшла повністю на нові принципи діяльності. На практиці продовжують зберігатися імперативні відносини між учасниками розвитку територій, а вплив громадського сектору на цей процес зведений до мінімуму. Єдині, хто буквально сприйняв принципи економічної свободи та конкуренції, так це бізнесові структури, які, позбувшись у 90-х роках ХХ ст. соціальних функцій, зосередились на максимізації своїх прибутків будь-якою ціною.

Як свідчать останні світові тенденції у сфері управління соціально-економічними системами, держави впроваджують так зване змішане управління економікою, що органічно поєднує переваги ринкових та державних регуляторів. Зважаючи на сучасні реалії розвитку України, яка розпочала реалізацію комплексної реформи системи місцевого самоврядування та сфери державного управління, ми вважаємо, що актуально зосередитися на оптимізації розподілу функцій щодо регулювання сільської економіки між основними суб'єктами управління сільськими територіями (органами державної влади та місцевого самоврядування).

1. Солдак М.А. Институциональный потенциал промышленных регионов Украины. *Економіка промисловості*. 2014. № 4. С. 31–48.

2. Лесів М.М. Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку сільських територій країн-членів Європейського Союзу: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.02. Львів, 2015. 224 с.

3. *Synthesis of Mid-Term Evaluations of Rural Development Programs 2007–2013. Final Report // European Commission. Vienna, October 2012. URL: http://ec.europa.eu/agriculture/evaluation/rural-development-reports/synthesis-mte-2007-2013_en.htm.*

4. Council Decision (EC) № 144/2006 of 20 February 2006 on Community strategic guidelines for rural development (programming period 2007 to 2013). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006D0144>.

5. Проблеми та перспективи розвитку сільських територій України (на прикладі Карпатського регіону): наук.-аналіт. доповідь. Львів: Інститут регіональних досліджень, 2011. 60 с.

6. Іртищева І.О., Потапенко О.М. Європейський досвід економічного розвитку сільських територій: проблеми адаптації. Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці III науково-практичного семінару з міжнародною участю (20–21 жовтня 2011 року) / відп. ред. С.М. Письменний, Н.В. Караєва. Черкаси, 2011. С. 197–204.

7. Іртищева І.О., Сохнич А.Я. Інноваційний розвиток сільських територій: адаптація міжнародного досвіду в національних реаліях: монографія. Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2012. 172 с.

8. Situation and prospects for EU agriculture, December, 2010 / European Commission Directorate-General For Agriculture And Rural Development. Directorate L. Economic analysis, perspectives and evaluations. URL: ec.europa.eu.

9. The new rural paradigm: policies and Governance, Paris, OECD, 2006. 166 p.

E-mail: natasha14140505@gmail.com

УДК 005.8:502.171

Павлова С.І.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та підприємництва,

Житомирський державний технологічний університет

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто сутність проектів енергоефективності на підприємствах, визначено основні питання реалізації проектів енергоефективності. Проекти поділено на такі типи: технологічні, ресурсозберігаючі, екологічні та організаційні відповідно до мети та способів її оцінювання. Запропоновано процеси управління проектами енергоефективності виробничих підприємств розглядати з точки зору методології управління проектами, наведено низку переваг методів проектного управління, таких як процесний підхід до управління, швидке реагування на зміни зовнішнього середовища, гнучкі організаційні структури, чіткий розподіл цілей, завдань та обов'язків. Наведено характеристику економічних, екологічних та соціальних переваг під час оцінювання енергоефективних проектів. Системний підхід до реалізації енергоефективних проектів має відповідати загальній меті енергоменеджменту на підприємстві, яка регулюється міжнародними стандартами ISO.

Ключові слова: управління проектами, енергоефективний проект, енергозбереження, енергоменеджмент.

УПРАВЛЕНИЕ ПРОЕКТАМИ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Павлова С.И.

В статье рассмотрена сущность проектов энергоэффективности на предприятиях, определены основные вопросы реализации проектов энергоэффективности. Проекты разделены на такие типы: технологические, ресурсосберегающие, экологические и организационные в соответствии с целями и способами их оценивания. Предложено процессы управления проектами энергоэффективности производственных предприятий рассматривать с точки зрения методологии управления проектами, приведен ряд преимуществ методов проектного управления, таких как процессный подход к управлению, быстрое реагирование на изменения внешней среды, гибкие организационные структуры, четкое распределение целей, задач и обязанностей. Приведена характеристика экономических, экологических и социальных преимуществ при оценивании энергоэффективных проектов. Системный подход к реализации энергоэффективных проектов должен соответствовать общей цели энергоменеджмента на предприятии, который регулируется международными стандартами ISO.

Ключевые слова: управление проектами, энергоэффективный проект, энергосбережение, энергоменеджмент.